

De vraag van Judas Thaddeus, heilige van hopeloze zaken

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1e schriftlezing: Habakuk 2, 1-14

2e schriftlezing: Romeinen 1, 16-17

2e schriftlezing: Johannes 14, 21-24

Inleiding

Het is deze week 500 jaar geleden dat Maarten Luther zijn 95 Stellingen tegen de Aflaathandel bekend maakte. Hij hoopte vurig op een hervorming van de kerk als één geheel. Wat er kwam was veel strijd in een verdeelde kerk in een verdeeld Europa. Was Luther een van de vele ridders van verloren zaken, een *chevalier des causes perdues*? De heilige van deze 29e oktober is, heel toevallig, Judas Thaddeus, heilige van hopeloze zaken, voor velen een symbool van alles wat mislukt. Hoe komt het toch dat de eenheid zo vaak verloren gaat, als mensen de waarheid zoeken? De discipel Judas Thaddeus stelt in het Johannesevangelie aan Jezus de vraag: 'Waarom zult u ons wel aan ons, maar niet aan de wereld bekendmaken, Heer?' Het thema is: De vraag van Judas Thaddeus.

Gemeente van Christus, van de andere Judas, niet Iskariot, is bijna niets bekend, behalve dat hij door de evangelisten als een van de twaalf leerlingen van Jezus wordt genoemd. Eén klein briefje is er in het Nieuwe Testament dat aan hem wordt toegeschreven, maar zeker is dat helemaal niet.¹ Eén keer komt hij in een van de evangeliën aan het woord. Dat is in het Johannesevangelie hoofdstuk 14,22. Maar zelfs daar is het niet helemaal zeker of hij het wel is. Laten we even aannemen dat hij het is. De vraag die Judas Thaddeüs daar stelt, intrigeert wel. Deze discipel vraagt aan Jezus:

Waarom zult u zich wel aan ons, maar niet aan de wereld bekendmaken, Heer?²

Dat is een hele goede vraag. Het 'bekendmaken' dat hier wordt bedoeld, heeft het werkwoord 'openbaren' in zich. Hetzelfde woord zit in 'epifanie', ook wel met 'verschijnen' vertaald. In de tijd van epifanie, in de kerk in januari gevierd, gaat het over het in het openbaar optreden van Jezus, in aansluiting op zijn geboorte, eigenlijk ook epifanie. Klassieke bijbelverhalen van epifanie zijn als het om Jezus gaat, de doop in de Jordaan en de bruiloft te Kana.³ Wat het Oude Testament betreft kun je denken aan de verschijningen van God aan Mozes, in de brandende braambos en op de Sinaï.⁴ Epifanie heeft betrekking op het heilige dat aan mensen verschijnt en dat zich dus openbaart. Het heilige wordt aanschouwd. In de

Naardense bijbel vertaalt Pieter Oussoren de vraag van Judas niet Iskariot als volgt:

heer, wat is er geschied
dat u zich aan ons wilt openbaren
en aan de wereld niet?⁵

Het mooie van deze vertaling van Oussoren vind ik, dat daarin doorklinkt dat Judas Thaddeüs vraagt naar het *willen* van Jezus en dit willen in verband brengt met iets dat is geschied, dat wil zeggen is gebeurd, gepaard moet gaan met zijn verschijnen. Het antwoord van Jezus gaat over de liefde. Zonder liefde kan het niet. Er is een ontvankelijkheid nodig om de inwoning Gods te kunnen ervaren als een openbaring. Die ontvankelijkheid betreft enerzijds een mysterie, je kunt dat niet precies uitleggen. Anderzijds, zonder liefde gaat het niet. Gods macht is geen overtreffende trap van mensenmacht. Gods geboden onderhouden is God liefhebben. Alleen zo kunnen mensen worden toegerust om de onafscheidelijke band tussen Jezus als Zoon en God als Vader gewaar te worden.

In algemene termen, dus zonder die liefde, is het in de wereld onmogelijk de essentie van waar het hier over gaat op het spoor te komen. God kan zich, juist vanwege de liefde, niet in één klap aan de hele wereld openbaren. Dat betekent wel dat in de ogen van die wereld, Jezus een *loser* moet zijn. Hij is immers geen representant van een gewelddadige, alles bestierende, alvermogene oppergod, zoals mensen die zich kunnen voorstellen.

Vanwege de naam Judas, die Thaddeüs dus gemeen had met Iskariot, de man die Jezus verried, werd hij in de middeleeuwen geen populaire heilige. Maar in het volksgeloof ontstond juist zo de neiging om Judas Thaddeüs aan te roepen wanneer alle hoop verloren was. Judas Thaddeüs werd de patroon van hopeloze zaken en wanhopige mensen, een soort Don Quichote dus, een ridder van verloren zaken, een *chevalier des causes perdues*, een twijfelachtige eer in de ogen van mensen.⁶ Maar als je er bij stilstaat iemand die misschien wel juist daardoor heel erg op Jezus leek. In het apocriefe geschrift 'De Passie van Simon en Judas' wordt beschreven hoe Judas Thaddeüs samen met Simon de Zeloot, een andere minder bekende leerling van Jezus, naar Perzië, het huidige Iran ging om daar

het evangelie te verkondigen.⁷ Daar zou ook het martelaarschap van Judas hebben plaatsgevonden, toen hij werd doodgeknuppeld. Judas Thaddeüs werd heilig verklaard, maar voor de kerk een symbool van mislukking.⁸

Op deze zondag voorafgaande aan wat je zou kunnen noemen de 500e Hervormingsdag, hebben we de bekendste bijbeltekst van de Reformatie gelezen.

De rechtvaardige zal leven door het geloof.⁹

Voor Maarten Luther was deze tekst van Paulus en de wijze waarop de apostel deze woorden uitwerkt essentieel wanneer het ging om de openbaring Gods. Niet onze goede daden, niet onze ijver of braafheid, kunnen maken dat wij leven voor Gods aangezicht. Het is zijn ook niet onze goede inzichten, waardoor wij God gewaar zouden kunnen worden. Wij rechtvaardigen onszelf niet door onze redeneringen. Het is ook niet ons gelijk dat de kerk legitimeert. Gods nabijheid wordt niet verdiend. De inwoning Gods wordt geschonken aan wie God wil en wordt door mensen aanvaard in het geloof.

Dit verlangen leefde bij de profeten van Israël. Paulus citeert Habakuk 2 en dat was ook voor Maarten Luther een belangrijke tekst.¹⁰ In zijn commentaar op Habakuk uit 1526 gaat hij daar uitgebreid op in. Prachtig moet Luther het gevonden hebben dat Habakuk op grote borden met enorme, duidelijke letters, zijn orakel moest schrijven, zodat het in het voorbijlopen door iedereen gemakkelijk kon worden gelezen, dat het kwaad de wacht aan wordt gezegd. Wij weten niet veel van Habakuk. We weten niet eens tegen welke kwade macht precies hij profeteerde. Maar voor Luther kon er geen twijfel over bestaan. Habakuk moet zijn orakel met zulke grote letters schrijven, omdat het ten diepste over de komst van Jezus Christus ging. De diepere betekenis van zijn woorden betrof de overwinning van Christus op het kwaad. Zo keek Luther ook naar zijn eigen 95 stellingen, die hij de wereld in gezonden had, naar de aanklacht tegen de misstanden van zijn tijd aangeslagen aan de deur van de slotkapel van Wittenberg. De uitvinding van de boekdrukkunst was in de vroege 16e eeuw als het internet vandaag en razendsnel verspreidden zich de inzichten van Luther. Maar Luther zelf geloofde heilig in de kracht van het Woord van God. Dat te verkondigen was genoeg. Het zou, geloofde hij, mensen als vanzelf bevrijden van onrecht en leugen. Luther heeft gehoopt en verwacht dat de hele kerk zich door Gods Woord zou laten hervormen en in geheiligde staat de boze wereld achter zich zou laten.

Maar u en ik weten dat de waarheid verkondigen niet altijd leidt tot vrede en gerechtigheid, zeker niet

vanzelf. Maarten Luther werd geconfronteerd met de ban van de paus, veroordeling door de keizer, met misverstanden, chaos, gewelddadig extremisme, machtsmisbruik en burgeroorlog. De enorme kerkscheuring die volgde is nog altijd niet geheeld. Daarom kunnen wij de Reformatie wel gedenken, maar niet vieren. Het is belangrijk wat er is gebeurd, misschien kon het wel niet anders. Luthers vraag 'Hoe krijg ik, persoonlijk, een genadig God?' bleek de vraag van zijn generatie op de drempel van een nieuwe tijd te zijn. Zijn bijbelse antwoord raakte velen in het hart, tot op de dag van vandaag. Maar er is geen reden voor protestants triomfalisme.

Waarom zou de Heer zich wel aan ons, maar niet aan anderen bekendmaken? De vraag van Judas Thaddeüs raakt aan de kern van oecumene. Het gaat om het verlangen naar de beleving van de fundamentele eenheid van de kerk, met het oog op de eenheid van de wereld. Jezus geeft het antwoord. Zonder de liefde gaat het niet. Het is niet zo dat Gods liefde van die van ons afhankelijk wordt gemaakt. Maar het is wel zo dat Gods liefde openbaar kan worden aan hen die ontvankelijk zijn, omdat zij zich verlangen te verbinden.

Er is in onze wereld een dringende behoefte aan ridders van verloren zaken, die *chevaliers des causes perdues*, die Don Quichotes, die het aandurven om in navolging van Christus op een zinkend schip te stappen, uit liefde voor mensen. Don Quichote is de verdwaasde dolende ridder die zich van de werkelijkheid van zijn tijd vervreemdt, door tegen windmolens te gaan strijden op een oude knol, met een scheerbekken op zijn hoofd.¹¹ Dat is geen goede uitrusting als je wilt winnen van anderen. Maar als je wilt leren spelen met het Woord is een heilige fantasie genoeg. Wat niet gemist kan worden zijn mensen die het aandurven met, wat in de ogen van de wereld ondeugdelijke, ouderwetse wapens zijn, ten strijde te trekken tegen het onrecht. Laten we niet neerkijken op geloof, hoop en liefde. Dat zijn de afgeschreven attributen van het Koninkrijk van God. Voor Dietrich Bonhoeffer (1906-1945) was Don Quichote de sleutelfiguur voor een eigentijdse ethiek.¹² Hij zag de ridder van verloren zaken als een gestalte van Christus die de werkelijkheid niet ophief en ook niet christelijk maakte. Wie zich met Jezus Christus identificeerde, leerde het oprecht deel te uitmaken van een onvolmaakte wereld, in liefde voor mensen. Dat is onze opdracht. Het in liefde uit te houden in de wereld zoals hij is, zonder rancune, verbittering of wraakzucht, zonder ideologie of plat materialisme, dat wordt daarmee een eigentijdse vertolking van het antwoord dat Jezus ooit gaf, aan Judas Thaddeüs, de heilige van hopeloze zaken. Amen.

Uitzending en zegen

Gaan jullie van hier, besef het, God gaat mee. Het is niet onze heldhaftigheid die de wereld gaat redden, zelfs niet in het klein. Maar wie liefheeft, mag zich verbonden weten met het geheim dat Jezus Christus deelde met God. In die verbondenheid horen wij thuis.

Daar worden wij God gewaar.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest,
is met jullie allemaal.

Noten

¹Zou het wel zo zijn, dan is deze Judas een broer van Jacobus, die de broer van Jezus wordt genoemd. Cf. Judas 1.

²Johannes 14,22 vertaling NBV 2004.

³Johannes 1, 29-34; Johannes 2, 1-11.

⁴Exodus 3, 1-14 en Exodus 24. Ook de ontmoeting van Abram met Mechisedek past in dit thema, Genesis 14, 18-24.

⁵Johannes 14,22 vertaling N. Oussoren.

⁶Judas Thaddeüs (ook wel: Lebbaeus) wordt gezien als de broer of de zoon van Jacobus, de 'broeder des Heren'. Cf. Handelingen 1,13. R.D. Miller, 'Judas' in: Freedman, D.N. (ed.), *The Anchor Bible Dictionary*, III, H-J, New York/London 1992, 1090. Thomas Hardy heeft van zijn naam de titel van een boek afgeleid: *Jude, the Obscure*, 1894/1895.

⁷Zij zijn patroonheiligen van de Rooms-katholieke Simon- en Judaskerk te Ootmarsum.

⁸Day, M., *100 Heiligen. Leven en werk van bekende en onbekende heiligen uit de geschiedenis*, vert. door W. Hoving van A Treasury of Saints, Kerkdriel 2003, 112.

⁹Romeinen 1,17. Zie ook Galaten 3,11 en Hebreeënen 10,38.

¹⁰Cf. intredepreek Jurjen Zeilstra, Zuiderkerk Hilversum, 31 oktober 1993.

¹¹Cervantes, *Don Quichote*, 1605.

¹²Cf. Bonhoeffer, D., *Werke*, VI, *Ethik*, München 1992, 66-67. Bethge, E., *Dietrich Bonhoeffer. Theologe Christ Zeitgenosse*, München 1967, 134 en 808-809.

Figuur 1: Don Quichote, Pablo Picasso, ca. 1955